

E. M. 1952

Fig. 1 Tislund. Ydre, set fra sydøst.

TISLUND KIRKE

NØRRE-RANGSTRUP HERRED

Kirken, der er *anneks* til Bevtoft, var ifølge Rhode (p. 476) viet *S. Stephanus.* I »Ribe 01demoder«s kirkeliste er den kun sat til en afgift på 2 sk. engelsk og er således sammen med †Endrupskov den lavest ansatte i ærkediakonatets landsogne; på reformationstiden svarede den 1 ½ sk. engelsk i procuratio (jfr. Nustrup p. 642). Anneksforholdet til Bevtoft, der nævnes allerede i præsteindberetningen 1638 til Ole Worm[1], går formentlig tilbage til middelalderen, hvorfor der med hensyn til dens almindelige historie henvises til hovedkirken (p. 888).

Der går forskellige *sagn* om den lille kirke, der endnu i dag på egnen regnes for Sønderjyllands ældste. Ifølge præsteindb. 1638 »haffuer de gamle sagt, att der møttes thill denne liden kiercke huer søndag 7 hermend och fruer med dieris folck«. Rhode (p. 476) fortæller, at kirken »i de catholske Tider i to Aar var sat i Band, fordi her i Kirken er begangen et Mord: en Broder tog sin Søster i Forsvar med saa stor Eftertryk, at han dræbte en fornemme Person, som havde stødt hende ud af hendes Guldstoel i Kirken« (jfr. præsteindb. 1638). I sammenhæng med denne variation af sagnet er det sikkert, at drabet i folkevisen om Sven Grå og Tulle Vognsen: I Lunde yppes en Kiv, er henlagt til Tislund kirke; kampen begyndte ved Marias alter og endte ved S. Stefans. Ifølge folkevisen blev kirken sat i band i 7 år[2].

Kirken ligger omtrent midt i sognet i byens vestlige udkant på et bakkehæld med fald mod nord og vest. Den udvidede kirkegård hegnes til alle sider af

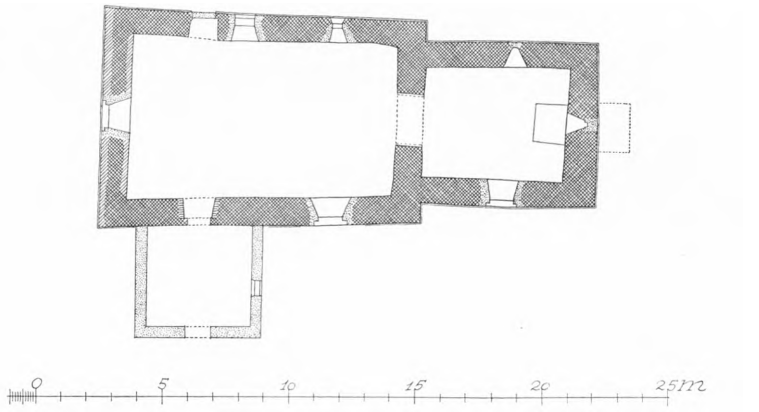

Fig. 2. Tislund. Plan. 1:300. Målt af El. M. 1952.

diger, der i ny tid er omsat af kløvet kamp og beplantet med tjørnehæk (træbælte mod vest). I nord ligger digets overside i plan med kirkegården, hvad der vel skyldes en planering, som påbegyndtes 1855[3], og udenfor er der et brat fald på et par meter, da der op til den seneste tid har været sandgrav her.

Der er nu kun een indgang til kirkegården, en køreport i øst med firkantede granitstøtter og spydgitterlåge af smedejern; tidligere fandtes flere indgange, hvilket dels fremgår af regnskaberne, der omtaler både den nørre stette (1680)[4] og den søndre (1761—62)[5], dels af at østindgangen endnu har bevaret navnet dødeporten. Oprindelig har den sikkert været en muret portal, idet den 1629 tækkedes med tagsten, og det er vel til den, der 1652 hugges træ til en halv ny port; 1684 omtales den som nederfalden[4].

1744 nævnes en †*rist* i østporten, 1761—62 omtales en frist i søndre stette, og 1722 købes der en buk til den nordre[5]. Før digets omsætning i 1890'erne var der en ganglåge umiddelbart nord for køreporten. Et †*porthus* omtales 1694[5].

Kirken består af kor og skib fra romansk tid samt et våbenhus i syd, der 1852 afløste et ældre. På korets østgavl er ophængt et »klokkehus«. Bygningen har en mindre afvigelse til nord.

Den lille, romanske bygning, kor og skib, af hvilke skibet er ca. 60 cm bredere i vest end i øst, er udvendig sat af *granitkvadre* i 35—50 cm høje skifter over en ca. 45 cm høj sokkel med hulkel eller »fals« (p. 257, fig. 25—26) og med vægge af *rå kamp*. Murene, hvis højde på kor og skib er 3,8 m over sokkel, er noget omsatte vistnok både i gotisk tid og i 1700'rne, og står nu med store »maver«. På korets nordøsthjørne har sokkelen en lille hjørneknop udformet som et menneskehoved.

Fire oprindelige vinduer er bevaret, de tre tilmuret helt eller delvis. Korets østvindue er lukket udvendig ved en omsætning af murens kvaderbeklædning i 1700-tallet; før denne omsætning og antagelig i 1600'rne har vinduet fået en

E. M. 1952

Fig. 3. Tislund. Ydre, set fra nordvest.

muret lysning af små teglsten (kun 6 cm brede og 22—24 cm lange); i siderne er der en lille, 4 mm dyb rille, der kan have tjent til fastgørelse af en blyramme i lysningen, som er 65 cm høj, 20—22 cm bred. Korets nordvindue står som indvendig niche, og i skibet, som må have haft to vinduer i hver langmur, er det vestre i syd helt tilmuret, det østre i nord åbent, men noget omdannet indvendig, hvor det nu har fladbuet afdækning. Udvendig har vinduerne, bortset fra korets østre, monolitoverliggere; vinduerne sidder knap 60 cm under murkronen og måler udvendig 110 cm, indvendig godt halvanden meter, og lysningen ligger meget nær ydre murflugt. En smigsten fra et vindue har været anvendt under et støbejernskors, og to andre har 1852 fundet anvendelse under våbenhusets hjørner.

Af skibets retkantede døre er den nordre tilmuret i ydre murflugt, den søndre i brug; karmene og den indvendige, fladbuede overdækning er helt ommuret, antagelig i 1600'rne og samtidig med norddørens lukning. Fra syddøren stammer sikkert to ornamenterede karmsten (fig. 4—6), af hvilke den ene (fig. 6) er anbragt nederst i norddørens tilmuring, mens den anden, der indtil 1921 var tærskel i syddøren, nu ligger vest for våbenhuset. De to karmsten er henholdsvis 96 og 97,5 cm lange og forsynet med en stor fals, der må have dannet døranslag. Ornamentet på den indmurede sten består på de to sammenstødende sider af en bølgeranke i ret mådelig udførelse; bladfligene består inderst mod ranken af et blad, der er så stærkt ombøjet, at det næsten danner en cirkel, og herudenfor er der tre smalle bladflige; men systemet, der genfindes på den langt finere karmsten fra Haderslevs †kvaderkirke (p. 57, fig. 4), er ikke gennemført. Også den anden karmsten indeholder på den oprindelig mod lysningen vendende

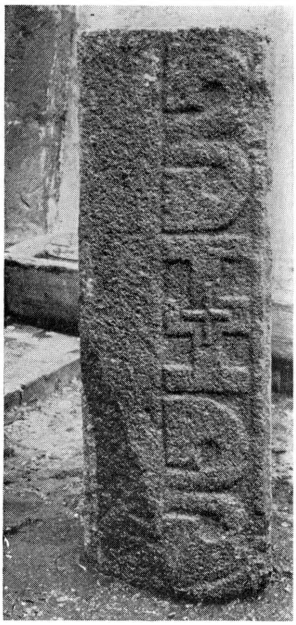

P. N. 1923

P. N. 1923

E. M. 1952

Fig. 4—6. Tislund. Karmsten. 4—5. Den ene karmstens to sider. 6. Den anden karmsten indmuret i norddøren (p. 909).

side en lignende bølgeranke, hvor ranken dog nærmer sig siksakformen; systemet er her forenklet, men bedre gennemført; denne sten har på den side, der har siddet i murflugten, en ornamentik, der fremgår af fig. 4. Alle ornamenterne gør et relativt sent indtryk. I det indre står den ret lille, runde korbue urørt med 15 cm høje kragbånd, som i den nederste kant er profileret med en kvartrundstav, nu dækket af puds.

Triumfgavlen er bevaret, af ret små marksten i den vanlige, stærkt skalholdige mørtel; på østsiden er der et enkelt bomhul og på vestsiden (fig. 8) et højst interessant aftryk af en 11 cm bred planke, der her er gået skråt opad og ud gennem muren, hvor den har båret en eller anden prydelse, formentlig i form af et dyrehoved og måske stået i forbindelse med en »burst« over tagrygningen, mens den vel indvendig har været fastgjort i et hanebånd[6].

Ændringer og tilføjelser. I gotisk tid er en del af kirken blevet omsat; det gælder vistnok korgavlen, der er sat af langt større marksten og med en helt anden slags mørtel end triumfgavlen. I gavlen er der en sten med en hulslebet fordybning som i en gruttesten og heri en skålformet fordybning. Også vestvestgavlen er ommuret i gotisk tid, men med munkesten, indvendig til et par meter under murkronen. Den øvre del er omsat 1785, hvilket årstal er anbragt som jernankre sammen med PG [sognepræst og provst Peder Gutfeld] under krone, samt C W og T N [kirkeværger?].

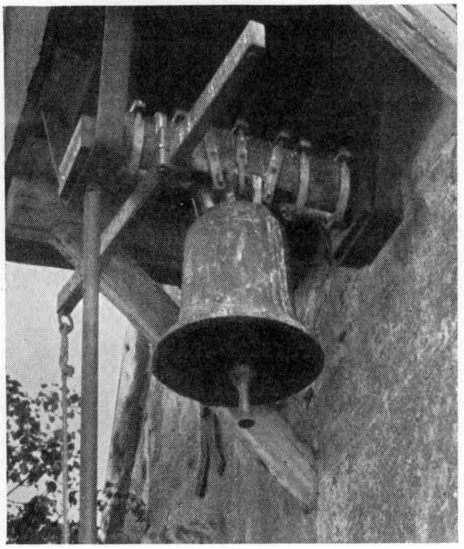

E. M. 1952

Fig. 7. Tislund. Klokkehus og klokke, på korets østgavl (p. 911, 920).

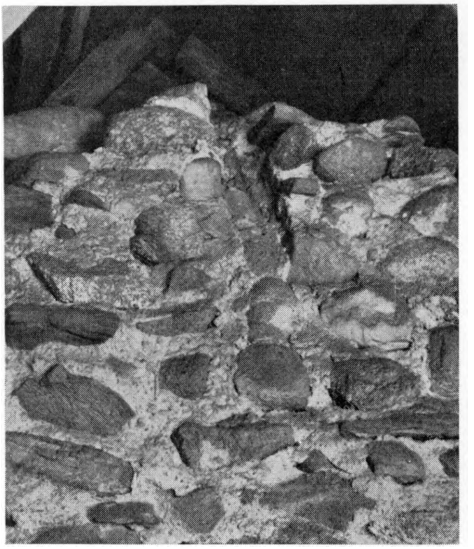

E. M. 1952

Fig. 8. Tislund. Triumfgavl med aftryk af planke (p. 910).

Våbenhuset er i sin nuværende form fra 1852[5], da nedrivning af det gamle og opmuring af det nye blev udbudt til licitation; de afbanede kampesten i det gamle skulde anvendes som »grundsyld«, og de gamle sten, der var tjenlige, bruges med indersiden udad; man var enig om at opføre den nye mur ½ alen højere end den gamle, men at rette tømmeret således, at »det kan suare med blyspissen, som fra høykirken vænder ud over Vaabenhuset«, d.v.s. at den nye tagryg var i højde med den gamle. Arbejdet udførtes af Gregers Kragh. — Den lille bygning har fladbuet dør i syd og retkantet vindue i øst; i sydvesthjørnet har der været en †*kamin* til blystøbning.

1646 siges »skrøffuiset« (d.v.s. »skriftes«) eller våbenhuset, »hvad man kalder det«, at være bygfældigt[4]; 1806 satte tvende murmestre ny mur om karnhuset og omlagde tagstenene[5]. Af regnskabsposter fra 1600'rne[4] og 1700'rne[5] fremgår, at den vestre tagflade har været stråtækt, mens den østre har haft tagsten.

Det lille *klokkehus* (fig. 7) er ophængt på korets østgavl — ligesom i 1754 (præsteindb.) — og det stammer fra 1805—06[5]. 1646 havde klokkehuset sin plads »bag i kirken«, d.v.s. over skibets vestende eller på vestgavlen, og der siges, at det vil falde ned, hvis der ikke gøres noget ved en bjælke, som er »sønder«[4]; dette klokkehus har efterladt sig spor i form af udskæringer i de tre vestre spærfags hanebånd, hvorimod eventuelle spor i selve gavlspidsen er blevet udslettet ved dennes ommuring 1785.

Tagværkerne over kor og skib er ikke oprindelige, da det førstnævnte ikke kan bringes i forbindelse med den ovenfor omtalte skråplanke i korgavlen; de

er sikkert rejst i gotisk tid, måske i forbindelse med en af de nævnte gavlommuringer. Begge er af eg, med eet lag hånebånd, lodrette spærstivere og vindkryds, tappede og fornaglede.

Kirken står nu i blank mur og med blytag — således også i 1711 (rtk.), hvor dog 1½ fag af koret var tækket med brædder (præsteindb. 1754) — våbenhuset hvidtet og med zinktag. På kvadrene er der spor efter hvid fugning. Korets og skibets sydvinduer har jernrammer, skibets nordvinduer har trækarme med gamle jernstænger (mod indbrud, jfr. svenskernes indbrud p. 915); vestvinduet er af bly, fra 1938, og udvidet på dette tidspunkt; det er rundbuet, de andre fladbuede. På tagene er der flere blytækkerårstal fra 1800'rne, på skibets nordside læses bl.a. 1781 og IHB. Det indre har siden 1938 bræddeloft med synlige bjælker; indtil da lå der på bjælkernes underside et bræddeloft, som var ca. 100 år gammelt[3].

INVENTAR

Alterbord, middelalderligt, muret af munkesten op mod korets østvæg; synlig højde 93,5 cm, bredde 150 og dybde 127. Den mindst fire skifter høje sokkel har skråkant, der dog på siderne ind mod væggen brydes af en kvader. To skifter over skråkanten er der et omløbende bånd af to sammenstødende rundstave; udkraget skråkantgesims, ret sjusket mod væggen. Under restaureringen 1939 fandtes i bordets overside en *helgengrav* af almindelig, aftrappet type, hvori lå en relikviekapsel af bly indeholdende en benstump i et blåt stykke tøj.

†*Alterbordsforside,* 1550—75, af fyr, i overgangsstil, nu kun bevaret en enkelt fylding med regelmæssigt foldeværk (fig. 17), egentlig kun sammenstødende hulstave med ornamenter, der i det store og hele svarer til Branderups gamle alterpanel (p.853), blot i en langt enklere udførelse; selv det lille hjerte over foldeværket er fælles for de to arbejder. Et buerække-ornament forneden gik igen på predellaens †fodbrædt. Den bevarede fylding, der har svage spor efter rød og blå farve, opbevares bag altertavlen.

Altertavle, sengotisk, fra begyndelsen af 1500'rne, med midtskab, 164 × 143 cm, og to fløje; ændret 1776, men 1939 delvis ført tilbage til oprindeligt udseende. De tre store figurer, Maria med barnet, nådestolen og S. Clemens, der nu optager midtskabet, fjernedes 1776 og erstattedes (jfr. Branderup p. 854) af et maleri; 1901 solgtes de til Flensborgs Kunstgewerbemuseum[7], hvorved de freistes fra undergang, blev 1922 afgivet til Danmark, hvorefter pavefiguren gik til Sønderborg museum, mens Nationalmuseet overtog de to andre, indtil de alle 1939 atter fandt plads i altertavlens midtskab.

De tre hovedfigurer (fig. 10) skiller sig ikke typemæssigt fra samtidige tilsvarende fremstillinger og er udført efter traditionelle forlæg; bemærkelsesvær-

E. M. 1952

Fig. 9. Tislund. Indre, set mod øst.

dige er dog både Gud Faders og Jomfru Marias kroner med kronekransenes stærkt smigede sider, som f.eks, på den noget ældre Neukirchen tavles[8]. Kronernes takker og pavehelgenens patriarkalkors (og til dels ankeret) er fornyet.

En anden, og ikke en ringere hånd, har skåret fløjenes apostle eller de fleste af dem; den overfladiske lighed, der er mellem dem og den langt ringere Røddingtavles apostle (p. 708 f.), beror kun på samtidighed. Deres orden (der ikke behøver at være den oprindelige) er givet ved de underskrevne navne, som stammer fra 1777 (se ndf.); efter den er rækkefølgen (tværs over tavlen): Peder, Jakob den ældre (fig. 11), Johannes / Bartholomæus, Matthæus og Jakob den yngre, forneden: Andreas, Philip, Thomas / Simon, Judas Thaddæus og Matthias. Før restaureringen 1939 stod apostlene i urigtig orden i forhold til disse navne; dette år suppleredes de manglende attributter; på de tre figurer, der nu er opstillet som Peder, Bartholomæus og Simon suppleredes højre hånd og attributtet (nøgle, kniv og sav); det øverste af spyddet på »Thomas« suppleredes, ligesom »Judas«s hæfte suppleredes med en sværdklinge, og Jakob den yngres valkekølle (fig. 11) fejlagtigt fik øksehoved (og blev opstillet på Matthæus' plads, mens Matthæus, kun med bog, anbragtes som Matthias); køllemanden, der nu indtager Jakob den yngres plads, er sikkert Judas;

endelig er der mulighed for, at den nuværende »Judas«s sværdklinge snarere har været Simons sav. Der er ialt fire apostle uden skæg. Mens (den nuværende opstillings) Johannes, Bartholomæus, Matthæus og Jakob den yngre endnu har 1400-tals tradition i frisurens symmetriske krøller, har de andre figurer naturligt bølget hår. De fleste apostle er efter sædvane barfodede, men pilgrimsmanden Jakob, Bartholomæus og »Matthæus« er iført bredsnudede sko. Billedskærerens variationsevne har været begrænset; flere af de karakteristiske, noget grove hoveder ligner hinanden både i udtryk, hår- og skægvækst. — Rammeværket har enkle profiler med hulstav, predellaen, der til siderne har en usædvanlig, svungen kontur, har rundstav med platte (om fodprofilens †ornamenter, se ovenfor under †alterbord). 1776 blev tavlen forsynet med baldakiner, i fløjene modvendte, hesteskoformede buer med hjerter i sammenstødet, i midtskabet medaillon med englehoved flankeret af akantusslyng. Herover indskåret: »Anno 1776«.

Altertavlen står nu med farver fra 1777 (sml. prædikestol), der fremkaldtes og istandsattes med nogle ændringer af P. Kr. Andersen 1939. Ifølge regnskaberne arbejdede »maleren fra Kloster« i alt i 24 dage i kirken[5]. Rammeværket er rødt, baggrunden blå, baldakinerne blå med forgyldning (tidligere grønne). Figurerne er iført forskelligtfarvede dragter; alle attributter er forgyldte. I smalfelterne under figurerne står forgyldte versaler på blå bund; det nederste skriftbrædt i midtskabet er tilsat 1939. På den blåmalede predella er der et stort, sort felt kantet af rød-, gul- og gråmalede rokokoornamenter; herindenfor med forgyldt fraktur: »Men hvert menniske prøve sig selv« etc. Pauli 1. Cor. 11, 28.—29.

1776—77 fjernedes som nævnt figurerne fra midtskabet, og på baggrunden udførte »maleren fra Kloster« et nadvermaleri; da skabsfigurerne 1939 genindtog deres gamle pladser, blev bagklædningen udtaget og hænger nu i restaureret stand på korets nordvæg, efter at et yngre, endnu dårligere nadvermaleri var fjernet. Nadvermotivet findes i samme udformning og disposition (med skråtstillet bord) bl.a. i Bylderup altertavle (Tønder amt) og på et pulpiturfelt i Brede (Tønder amt). Farverne er stærke, med røde, blå og grønne dragter, der kontrasterer stærkt mod den hvide borddug. Draperierne over den grålige søjlebaggrund er grønne, balustradens blå.

Til †*sidealtre* har hørt to figurer, der nu befinder sig i Sønderborg museum, hvortil de blev afgivet sammen med de ovennævnte tre (og en krucifiksfigur) fra Flensborgs Kunstgewerbemuseum.

1) **Maria med barnet* (fig. 12), gotisk, 1400—25, 106 cm høj, stående med det påklædte Jesusbarn på venstre arm; dele af figurerne mangler; ingen oprindelig staffering. Beslægtet med en siddende Madonna i Løgumkloster.

2) **Pave Clemens,* med bog og anker, sengotisk, slutningen af 1400'rne, 93,5

cm høj, i folderig klædning og med spidse sko; træet noget medtaget af orm, det nederste af ankeret mangler; ingen gammel staffering.

Til et tredie †sidealter må have hørt de »fem ældgamle udhugne †Træbilleder paa en Tavle lige norden for Prædikestolen, som skal være en Afbildning om Christi Manddoms Antagelse, Marter og Lidelse«, omtalt i præsteindb. 1754.

Altersølv. Kalk 1755, svarende til den lidt rigere sygekalk i Møgeltønder (Tønder amt), der er udført i Tønder-guldsmeden Andreas Nissens værksted (Bøje p. 415), og formodentlig herfra.

Måske er den oprindelig købt som sygekalk, da den kun er 17,5 cm høj. Den runde fod, der over en aftrappet fodplade og et stort rundled er drevet op i et ottedelt afsæt, med pånittet, støbt krucifiks, slutter sig til et lille (omvendt) balusterformet skaftled med ciselerede akantusblade. Knoppen, der er oval i tværsnit, har lave rudebosser og på over- og undersiden ovaler med ciselerede blomster; det øvre skaftled svarer til det nedre, men er retvendt. Stort bæger, der langs randen har graveret skriveskrift: »Olluff Hansen 1755« og derefter indprikket: »in Abel«. Nu ingen stempler. Ifølge regnskaberne 1857 repareredes og forgyldtes kalk og disk hos guldsmed Nissen, Haderslev[5]. Glat *disk,* to gange stemplet BS i rektangel for Åbenrå-guldsmeden B. S. Rosendahf dei fik borgerskab 1753 og døde 1799 (Bøje 1205). Om den tidligere †*kalks* røveri og indløsning i svenskekrigen skriver kirkeværgen[4]: D. 11. nov. (1643?) brød »Partiit« kirken og slog begge de to sønderste vinduer rent ind og af det østerste brød de de store jernstænger

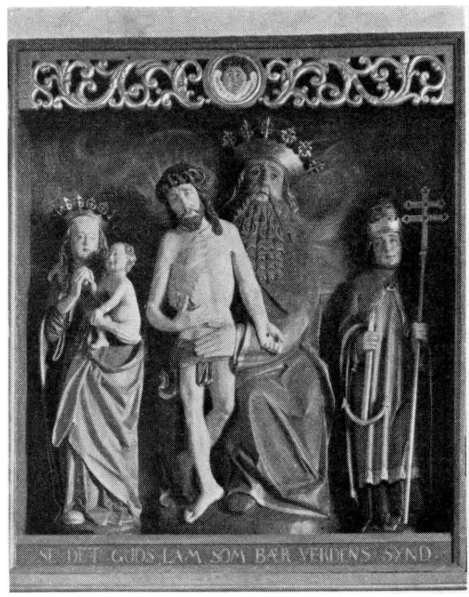

E. M. 1952

Fig. 10. Tislund. Altertavlens midtskab (p. 912).

P. N. 1923

Fig. 11. Tislund. Jakob den ældre og den yngre, fra altertavlen (p. 913).

ud og muren med og gik ind og tog kalk og disk bort, og dèr de komme til Lund, da sagde de til en karl af Lund, at vi skulde komme til dennem og løse det igen; en karl sendes efter dem og fører dem til Bevtoft, og der »ligtes« præsten og jeg med dem og gav 4 rdl. 6 sk.

Oblatæske af plet, fra F. W. Jul. Assmann, Lüdenscheid, Berlin. *Vinkander*. 1) 1845, af tin, købt i Odense[5]. I bunden to stempler: fransk lilje over årstallet 18[41] og engel svævende med bladguirlande, begge under N.F. S. 2) Af plet.

Alterstager 1632 (og 1672), omtrent som Bylderup (Tønder amt), 28,4 cm høje, med næsten ens, lavt klokkeformet fod- og lyseskål og skaft med fladt kugleled mellem to og to hul-led; stagerne er lidt forskellige i de smalle profilringes antal. På fodskålen versaler, på den ene: »Tislund Kiercke 1632«, på den anden: »Denne Kaerdt [dvs. kærte] haffver Ingeborre Christensdatter aff Gottoerop gifet till Tislund kirreke anno 1672«.

**Messeklokke* (fig. 18), senmiddelalderlig, nu uden den oprindelige bom. Kun 15 cm høj (med bøjle 30), 16 i tvm. Den blev fundet på loftet 1925 og er nu anbragt som klokke ved skolen.

Alterskranke 1939, udført med stadegavlene som forbillede. Den kasserede †skranke var fra 1847[5], af den fra egnens kirker velkendte type med solide støbejernsbalustre formet som træer. Dens fforgænger, »it ducke«-værk, forfærdigedes 1749[5].

Døbefont, romansk, af granit, af ranketypen og nær beslægtet med Øster-Løgum (Åbenrå amt); kummen er 85 cm i tvm. Foden har form som et terningkapitæl med ryggede hjørneknopper, og i buefelterne er der plantemotiver, hvoraf det ene næsten kan betragtes som Haderslev-værkstedets signatur, en høj, slank stængel flankeret af to smalle volutblade med indadvendende volutter. (Mackeprang: Døbefonte p. 330 f. Haderslev-værkstedet). *Dåbsfad,* nyere.

Fontelåg, måske samtidigt med stoleværket fra 1749, 16-kantet, med kraftige profillister; midtknoppen forsvundet; på våbenhusloftet.

Korbuekrucifiks, sengotisk, o. 1475. Den kun 75 cm høje, noget summarisk skårne figur har svær, tovsnoet tornekrone, lukkede øjne, spidst fuldskæg med sirlig hårbehandling, lokket hår bag skuldrene. Figuren hænger i skråt strakte arme, kroppen er mager med fremtrædende brystkasse, lændeklædet lille og smalt, fødderne krydsede. Nyere kors. Sekundær staffering. Over triumfbuen.

**Krucifiks* (fig. 13), samtidigt med foregående, nu uden arme, med turbanagtig tornekrone. Øjnene er åbne, brystkassen, med et usædvanlig stort sår, unaturligt hvælvet; ret smalt lændeklæde, der har mistet sidesnippen, overlagte fødder. I Sønderborg museum.

Prædikestol (fig. 14) fra o. 1575, i overgangsstil mellem gotik og renæssance, men forringet og molesteret i 1700'rne, da fyldingernes reliefornamenter afhøvledes og erstattedes af tarvelige evangelistmalerier. Stolen, hvis oprindelige

E. M. 1952

Fig. 12. Tislund. *Maria med barnet, fra † sidealter. Nu i Sønderborg museum (p. 914).

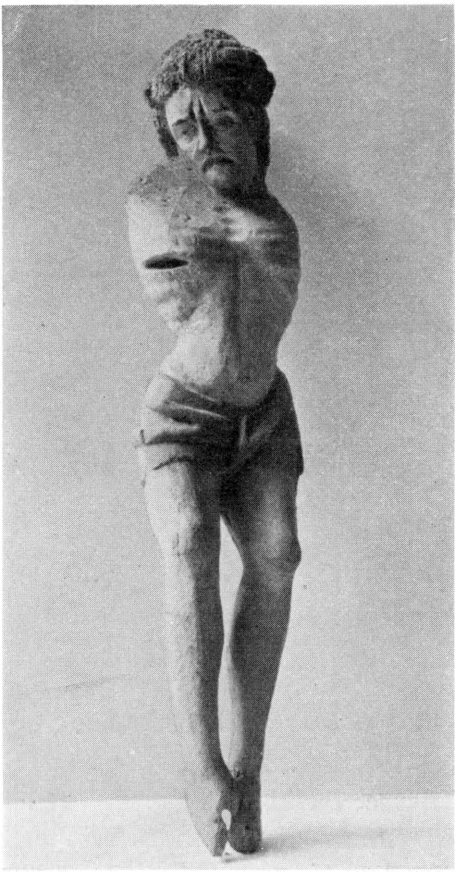

V. M. 1953

Fig. 13. Tislund. *Krucifiksfigur, nu i Sønderborg museum (p. 916).

udstyr og skabelon henfører den til vestjysk overgangsstil, og som er mere i slægt med nørrejysk end med sønderjysk formsprog, er på fem fag, af hvilke det inderste, smallere felt nu er anbragt vinkelret på det fjerde. I storfelterne ses de afhøvlede rester af en plante, der endnu kan rekonstrueres som en lang stængel med symmetriske volutblade (fig. 15). På hjørnerne står slanke ungrenæssance-søjler, leddelte af symmetriske bladringe omkring en kuglestav; de enkelte led, der er varieret udført, har endnu ikke nået balusterstadiet, men er ganske lidt udbugende; kapitæl og base er glatte, cylindriske, begge ligesom voksende ud af firkantede fremspring, af hvilke det øverste måske har været smykket med et ansigt(?). De gennembrudte baldakiner mellem de øvre, der minder lidt om altertavlens, er antagelig fra o. 1750; de oprindelige har sikkert svaret til dem på Outrup og Sønder Bork prædikestole i Ribe amt, henholdsvis fra 1582 og 1580. Postamentet er ejendommeligt, idet det, formidlet gennem en skråkant med fyldinger, springer et stykke frem foran stor-

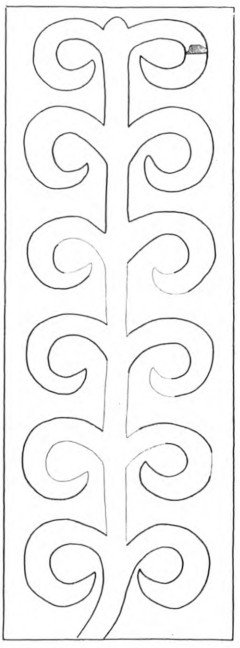

E. M. 1952

Fig. 14—15. Tislund. Prædikestol. 15. Delvis afhovlet ornament i prædikestolsfelt. 1:10 (p.917).

felterne; forsiderne er prydet af fem hesteskobuer med korsblomster, og buevangerne mødes forneden i store korsblomster; underlisten er en tovstav, de skarptkantede postamentfremspring er glatte, men har måske oprindelig båret en prydelse. I postamentets ovenfor omtalte skrå fylding ses spor efter borthøvlede reliefversaler, af hvilke nu kan læses: PETRVS IACOBI PE[L?]?A [I . . . O . . . S . . . CA[D?]S... Underdel fra sidste restaurering. Fra denne stammer også den dårlige efterligning af trappen fra 1749[5].

Ved restaureringen 1939 fremkaldtes en staffering, der oplystes nærmere ved en rokokoindrammet frakturindskrift i det inderste felt: »Anno 1777 er alteret, prædikestolen samt øvrige Billeder i dette herres (!) huus med ny maling bleven beprydet under opsyn af herreds Provst og Sogne Præsten H. Peder Gudfeld tillige med da værende kirkeværgere Tielle Madsen af Aabel og NissThamsen af Tiislund«. Muligvis stammer evangelistmalerierne i de lire andre felter fra 1750; på fodstykkets sidste felt afdækkedes en frakturindskrift: »Renoveret 1750«. På de øvrige skråsider står evangelisternes navne. Alle evangelisterne svæver sammen med deres symboler i skyerne. Stolens rammeværk er rødbrunt, friser og indskriftfeltet blå, søjlerne grå med forgyldte kraver. Alle indskrifter forgyldte, på frisen, med fraktur: »Salige er de som høre« etc. Luc. 11,28. Ifølge Claudi-Hansen indberetn. o. 1910 var den oprindelige maling rød og grøn.

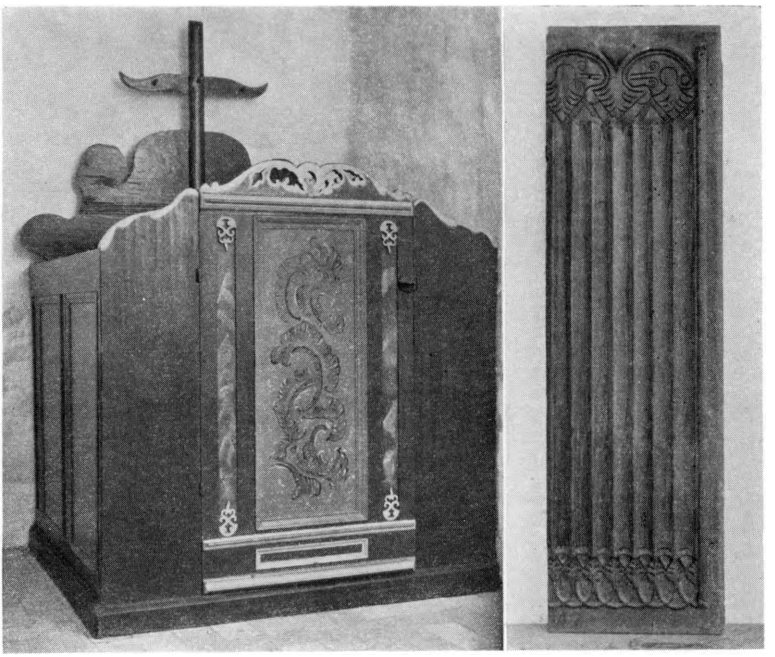

E. M. 1952

Fig. 16—17. Tislund. 16. Degnestol, tidligere præstestol (p. 919).
17. Fylding fra †alterbordsforside (p. 912).

Stolestaderne (sml. fig. 9) har gavle fra 1747, da der ifølge regnskaberne[5] blev købt tømmer »til kirkestolene overalt at lade gøre nye«, ialt 39 stole og fem panelstykker. Hele stoleværket med indgangspaneler fornyedes imidlertid 1939 (arkitekt H. Mundt); dog bevaredes de gamle gavle i forkortet tilstand. Den østligste gavl mod syd (der ikke står på oprindelig plads) har en rigere udformning. 1748 maledes alle stole og paneler af snedkeren[5]. De har nu gråhvidt topstykke og rødbrun kant om et gråligt felt. 1883, ifølge Haupt, (og senere) var endnu bevaret fire gavle med smukt foldeværk;

Præste- og *degnestolene* stod indtil restaureringen 1939 på deres oprindelige pladser nord og syd for alteret.

Præstestolen (fig. 16), nu degnestol og ændret, er sammenstykket af renæssancepaneler og paneler fra 1749[5]. Sidestykkerne, der har tidligt renæssancepanel med skråkant nederst i fyldingen, blev genanvendt 1749, da stolen fik nyt rygpanel med svejfet overside og mange små, sirlige profiler; midtpå er fastsømmet et korsagtigt stativ, oprindelig til præstens kjole og hat. Døren har een stor fylding flankeret af smalle barokfyldinger med fladsnitornamenter for enderne som i de samtidige og ældre pulpiturer (se f. eks. Gram p. 805 og Toftlund p. 840). Samtidigt låseværk med volutblade på roset. Stolen står nu med en staffering fra 1777[5] (sml. prædikestol), blå, med rødt rammeværk og

lister, blå fyldingsbund for gulbrune og grønlige rokokoornamenter. I korets sydvesthjørne.

†*Degnestol* 1749[5], nogenlunde svarende til præstestolen, har nu til dels fundet anvendelse som forside i et skab (i korets nordvesthjørne).

Dørfløj, 1600'rne, bestående af to brede planker, der er samlet med en profil af to rundstave flankeret af en mindre. Det nuværende låsetøj er fra 1757; låsekassen rosetagtig. Til låsen hører en 30 cm lang nøgle med C-bøjle-hoved og årstal på bøjlens midtstamme: 1757. Ifølge Nordslesvigsk Søndagsblad[9] hed smeden L. V. Smej.

Pulpitur panel med reliefskåret årstal 174[7?], antagelig stammende fra det gamle indgangspanel ved norddøren, der ved restaureringen 1939 fandtes i nordre stolerække, fjerde stol fra vest; dets mål, 2,54 m, svarer nogenlunde til en stolerækkes bredde, og det er da sikkert blandt de fem paneler, der, som omtalt, blev malet 1748[5]. Bevaret er seks glatte fyldinger (to noget afskåret). Mellem fyldingerne er der profiler, platte mellem hulstave flankeret af rundstave. Den glatte friseliste krones af en gennembrudt liste med blomster og bladranke (sml. Rømø, Tønder amt). Herunder er, på panelets nuværende inderside, en frise med reliefskårne versaler, der to steder er afbrudt: »Agustinus Crustalsin [præst og provst], K. W. [kirkeværger] Mads Tiellefsen og Morten Hansen i Abel 174[ ]«. De seks fyldinger danner nu midtstykket i vestpulpituret, flankeret af nye efterligninger. Det afløste 1939 et andet, der ikke var særlig gammelt, og som havde plads i skibets nordvesthjørne. Lysgråmalet med blå fyldingsprofiler.

Pengeblok, 1800'rne, enkel, øverste halvdel helt jernbundet. På loftet.

Lysekrone (fig. 19) i ungrenæssance, skænket 1780, seksarmet; på skaftets baluster graveret skriveskrift: »Sogne Fogden Christian Biorholm Göttrup«, på skaftet: 1780 (sml. gravsten nr. 2). På ringen, hvorfra armene udgår, indprikket: 1780. Kronen er ophængt i en lang, leddelt, snoet jernkæde med fire kugler; lige over kronen en stor smedejernsblomst, alt fra 1779—80[5]; den er mønjemalet med forgyldte kugler og blomster. I koret. Skibets kroner er nyere.

Klokke, 1300'rne eller 1400'rne. Højde kun 43 cm, bredde det samme, siderne er næsten lodrette, letudkragende til slagringen, hvorpå to smalle rundstave, og lignende foroven. Ny ophængning 1948 ved Aug. Nielsen, Thubalca. På korets østgavl, under lille klokkehus (Uldall p. 134).

GRAVMINDER

Mindetavle, af marmor, over de i krigen 1914—18 faldne fra sognet. På skibets nordvæg.

Gravsten. 1) O. 1783. Anne Bjorh[olm], Gøttrup, født 3. juni [17]?5, død

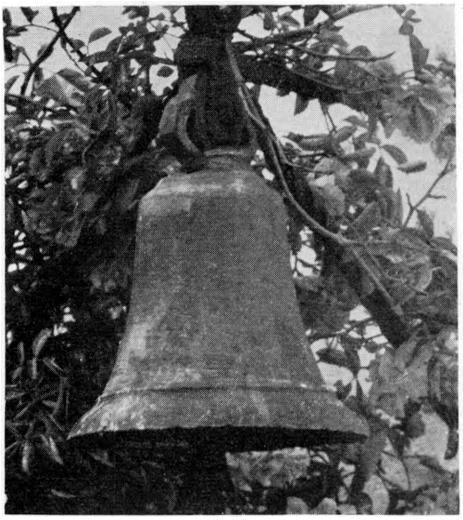

E. M. 1952

Fig. 18. Tislund. *Messeklokke, nu ophængt ved skolen (p. 916).

E. M. 1952

Fig. 19. Tislund. Lysekrone. (p. 920).

17[8?]3. Rød kalksten, 185 × 120 cm, store dele af overfladen afskallet. Tværskrift med versaler, kursiv og store skønskriftsbogstaver i relief på tavle, der i hjørnerne brydes af cirkler med vingede timeglas; mellem de øvre vinget dødningehoved. Skrifttavlen flankeres af store, fligede blade. Tværriflet kant. Syd for våbenhuset.

2) Samtidig med nr. 1 og fra samme værksted. Christian Bjorholm, fordum sognefoged over Tirslund sogn, født 31. jan. 1729 i Gronnebech, død □ 17□ (sml. lysekrone p. 920), og hans hustru Maren Bjorholm, født i Galsted 12. (13. el. 18.) maj 1733, død □ 17□. Indskriften ender med et ubehjælpsomt digt: »Mange farlige Reisser og udi fremmede Land / har jeg min dage vandret og lidt nød og trang, / blant røvere jeg falt som udi Iericko, de røvede alt fra mig og bør ... ?? / mens, den Høj-baarne Herre, som i min nøed har deel, / Hans exellenc og Ridder og Greve udaf Scheel« ... Grå kalksten, 180 × 134 cm, med en ornamentik mage til ovenstående, i nederste (her.) venstre cirkelfelt dog solansigt i strålekrans. Mellem de nedre cirkler korslagte knogler under kranie. Syd for våbenhuset, ved siden af nr. 1.

KILDER OG HENVISNINGER

LA. Åbenrå. Tørninglen provstearkiv: sager ang. de enkelte sogne. Tislund 1880—1909. Bevtoft-Tislund præstearkiv: 6b. Bevtoft kirkeregnskabsbog. 1609—1868. — Cb. Økonomiske sager. 1782—1920. — Korrespondance 1829—80.— B 1— 2 . Libri datici. 1766—1848. — Præsteindberetninger til Ole Worm 1638 (meddelt af O. Nielsen i Danske Samlinger 2. rk. IV, 117 f.), samt til Thurah 1754. — Se i øvrigt arkivalier for Tørninglen

provsti i almindelighed p. 28. — Kirkeklokkecirkulære af 1918 (NM). — Museumsindberetninger af S. A. Claudi-Hansen 1910, Chr. Axel Jensen 1935 (noter vedr. bygning og inventar) og P. Kr. Andersen 1937 og 1940 (forundersøgelse og istandsættelse af inventar).
— Undersøgelse og beskrivelse ved Elna Møller, Erik Moltke og Vibeke Michelsen 1952.
Haupt I, 422—24.

[1] Danske Saml. 2. rk. IV, 117. [2] Jfr. Abildgaards dagbog, p. 104 og Danmarks gamle Folkeviser udg. af Svend Grundtvig, III, 1862, p. 313. Denne vise er i øvrigt også stedfæstet til Nørrejylland, og Sv. Grundtvig henlægger den til Skåne. — Jfr. også Danske Sagn III, 1895, p. 70, nr. 360 og IV, 1932, p. 78, nr. 208, p. 174 f. nr. 363 og 364. [3] Ribe bispearkiv: bispesager etc. 1829—64. [4] Ribe bispearkiv: rgsk. 1591—1654 [5] Ribe bispearkiv: arkidiakonatets kirkergsk. for Tørninglen 1689—1863. [6] Et ganske lignende bjælkespor er fundet på Bornholm i Å kirkes triumfgavl (se DK. Bornholm p. 141 og fig. 5). Muligvis kan den stenhest, der nu kroner apsiden på Vejerslev kirke på Mors (DK. Tisted p. 862 og fig. 4) opfattes som en tilsvarende bjælkeprydelse omsat i sten. [7] Tørninglen provstearkiv: sager ang. de enkelte sogne 1880—1909. [8] Matthaei: Schnitzaltäre, p. 166. [9] Nordslesvigsk Søndagsblad 1897, nr. 31 [Hans Mikkelsen, Tislund].

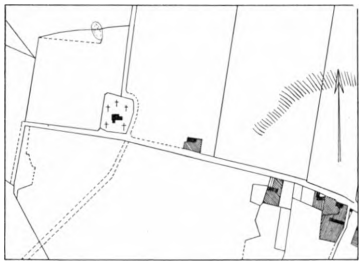

Fig. 20. Tislund 1796—97.